

ФИЛЬ С. П.,
старший науковий співробітник
науково-організаційного відділу
(Державний науково-дослідний
інститут Міністерства внутрішніх
справ України)

УДК 347.77

АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПЕРЕМІЩЕННЯ ТОВАРІВ ЧЕРЕЗ МИТНИЙ КОРДОН УКРАЇНИ З ПОРУШЕННЯМ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

У статті розкрито питання адміністративної відповідальності за порушення митних правил при переміщенні товарів через митний кордон України з порушенням прав інтелектуальної власності. Визначено поняття, ознаки, підстави притягнення та настання юридичної відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності на митному кордоні України. Розглянуто юридичний склад правопорушення за статтею 476 Митного кодексу України.

Ключові слова: адміністративна відповідальність, порушення митних правил, порушення прав інтелектуальної власності.

В статье раскрыты вопросы административной ответственности за нарушение таможенных правил при перемещении товаров через таможенную границу Украины с нарушением прав интеллектуальной собственности. Определено понятие, признаки, основания привлечения и наступления юридической ответственности за нарушение прав интеллектуальной собственности на таможенной границе Украины. Рассмотрены юридический состав правонарушения по статье 476 Таможенного кодекса Украины.

Ключевые слова: административная ответственность, нарушение таможенных правил, нарушение прав интеллектуальной собственности.

The article deals with the issue of administrative responsibility for violation of customs regulations when moving goods across the customs border of Ukraine in violation of intellectual property rights. The concept, features, bringing the base and the onset of legal liability for infringement of intellectual property rights at the customs border of Ukraine. Legal structure is considered an offense under article 476 of the Customs code of Ukraine.

Key words: administrative responsibility, violation of customs rules, intellectual property infringement.

Вступ. За останні 6 років все частіше органи доходів і зборів фіксують порушення митних правил при переміщенні товарів через митний кордон України з порушенням прав інтелектуальної власності. Про що свідчать дані Державної служби статистики України стосовно кількості справ про порушення митних правил за фактом ввезення на митну територію України товарів із порушення прав інтелектуальної власності. Так, їх кількість у 2010 році становила 4 справи, в 2011 році – 6 справ, в 2012 році – 8 справ, в 2013 році – 20 справ, в 2014 році – 10 справ та в 2015 році – 21 справу. Також Державна служба статистики України звітує й про збільшення кількості осіб, на які накладаються адміністративні стяг-

нення за порушення митних правил при переміщенні товарів через митний кордон України з порушенням прав інтелектуальної власності. Так, їх кількість у 2010 році становила 3 особи, 2011 році – 2 особи, 2012 році – 5 осіб, 2013 році – 14 осіб, 2014 році – 7 осіб та 2015 році – 17 осіб [1]. Враховуючи, що дані наведені без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції, слід зазначити, що реальні показники за 2014 й 2015 роки можуть збільшитися.

Однією з основних та найдієвіших форм застосування державою каральних санкцій до порушників митних правил за фактом ввезення на митну територію України товарів із порушення прав інтелектуальної власності є адміністративна відповідальність.

Питання адміністративної відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності досліджували такі вчені-адміністративісти, як О.П. Світличний, Н.А. Берлач, Г.С. Римарчук, М.В. Ковальова, П.Є. Матвієнко, Г.В. Корчевний, О.А. Ляшенко, Ф.О. Кіріленко, О.М. Головова, О.Ф. Дорошенко та ін. У своїх працях відомі українські та іноземні науковці, такі як І.Г. Бережнюк, П.В. Пашко, В.В. Сидоренко, К.І. Садікова, Л.О. Батанова, Є.В. Додін, С.А. Дуженко, С.В. Кувакін, І.М. Чобіт, В.В. Ченцов, Д. Лонг, П. Рей та ін., досліджували питання адміністративної відповідальності за порушення митних. У тому числі питання особливого різновиду адміністративної відповідальності за порушення митних правил за фактом ввезення та вивезення на митну територію України товарів із порушення прав інтелектуальної власності були предметом аналізу в наукових працях учених-юристів: В.А. Свириди, Н.В. Волкової, М.М. Каленської, В.О. Жарова, Т.М. Шевелевої, І.Е. Василенка, В.С. Дроб'язка, І.В. Стрижака та ін.

Незважаючи на доволі широкий спектр дослідження правознавцями сфери захисту прав інтелектуальної власності та митної діяльності, питання щодо застосування адміністративної відповідальності за переміщення через митний кордон України товарів із порушенням прав інтелектуальної власності не знайшли достатнього відображення в правовій науці, в тому числі й у науці адміністративного права, що детермінує актуальність обраної теми статті.

Постановка завдання. З огляду на зазначене метою цієї статті є дослідження питання адміністративної відповідальності за порушення митних правил при переміщенні товарів через митний кордон України з порушенням прав інтелектуальної власності.

Результати дослідження. Відповідно до ст. 476 Митного Кодексу України (далі – МКУ) переміщення товарів через митний кордон України з порушенням прав інтелектуальної власності є одним із видів порушення митних правил [2, ст. 476]. Тобто за ввезення на митну територію України або вивезення за межі цієї території товарів, призначених для виробничої або іншої підприємницької діяльності, з порушенням прав інтелектуальної власності передбачено адміністративні стягнення: штраф у розмірі однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян та конфіскація товарів, що переміщуються з порушенням права інтелектуальної власності [2, с. 476].

Порушення митних правил є адміністративним правопорушенням, яке являє собою протиправні, винні (умисні або з необережності) дії чи бездіяльність, що посягають на порядок переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України, пред'явлення їх органам доходів і зборів для проведення митного контролю та митного оформлення, а також здійснення операцій із товарами, що перебувають під митним контролем, або контроль за якими покладено на органи доходів і зборів, та за які передбачена адміністративна відповідальність [1, с. 458]. Адміністративна відповідальність настає за такі правопорушення в разі, якщо вони не тягнуть за собою кримінальну відповідальність.

Законодавче визначення порушення митних правил, на думку В.В. Ченцова та Є.В. Додіна, не позбавлене деяких вад, а саме: по-перше, безумовно, за своєю сутністю порушення митних правил є адміністративним правопорушенням, але чи доцільно на цьому акцентувати увагу в кодифікованому акті, який належить до галузі митного законодавства. Цілком логічно було б передбачити відповідальність за їх скоєння в Кодексі України про

адміністративні правопорушення (далі – КУпАП), як це зробила, наприклад, Російська Федерація. У цій державі до 01 липня 2001 року відповідальність за порушення митних правил регламентували норми Митного кодексу Російської Федерації, а після 2001 року ці норми було повернено до Кодексу Російської Федерації про адміністративні правопорушення в главу 16 «Адміністративні правопорушення в сфері митної справи (порушення митних правил)» [3, с. 201–2013; 4, с. 328–333; 5].

Адміністративна відповідальність є одним із видів юридичної відповідальності поряд з кримінальною, цивільно-правовою, конституційною, дисциплінарною та матеріальною відповідальностями.

У ст. 23 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) зазначається, що адміністративні стягнення є мірою адміністративної відповідальності, яка застосовується з метою виховання особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, в дусі додержання законів України, поваги до правил співжиття, а також запобігання вчиненню нових правопорушень як самим правопорушником, так і іншими особами [6, с. 23]. У МКУ визначено тільки юридичну підставу накладання юридичної відповідальності за порушення митних правил: «... Адміністративна відповідальність за порушення митних правил встановлюється цим Кодексом.» [2, с. 459].

Отже, аналіз норм адміністративного та митного законодавства доводить про відсутність визначення поняття «адміністративна відповідальність». Така прогалина у вітчизняному законодавстві викликала дискусії серед науковців.

Вчені І.Г. Бережнюк та П.В. Пашко розглядають адміністративну відповідальність як покладений на особу обов'язок відповідати за дії, вчинки чи слова, тобто адміністративна відповідальність – це примусовий обов'язок особи відповідати за свої протиправні діяння, за який передбачено покарання в межах встановлених адміністративним законодавством стягнень та у законодавчо встановленому порядку [7, с. 255]. За визначенням В.А. Свириди адміністративна відповідальність застосовується у відповідній процесуальній формі до осіб, які вчинили адміністративні правопорушення, уповноваженими на це органами (посадовими особами), адміністративних санкцій, спрямованих на охорону суспільних інтересів, на покарання, виправлення та перевиховання осіб, які вчинили адміністративні правопорушення [8, с. 183]. О.Ф. Скакун зазначає, що адміністративна відповідальність накладається за адміністративні правопорушення органами державного управління до осіб, що не підпорядковані їм по службі [9, с. 437].

Поняття адміністративної відповідальності за порушення митних правил науковці розглядають як специфічну частину такого адміністративно-правового інституту адміністративного права, як адміністративна відповідальність. Наприклад, І.Г. Бережнюк обгрунтовує специфіку цієї частини адміністративно-правового інституту в тому, що сукупність норм, які входять до цієї частини, охороняють цілком визначену сферу суспільних відносин, які врегульовані нормами МКУ та іншим законами України [7, с. 254–255].

Науковці О.В. Кузьменко, І.Д. Пастух, В.М. Дорогих М.В. Плугатир, М.В. Співак та О.Ю. Дрозд також погоджуються, що адміністративна відповідальність за порушення митних правил є специфічною частиною адміністративно-правового інституту. На їх думку, особливість такої відповідальності полягає в тому, що вона передбачає винність двоякого роду. А саме: 1) обов'язок винної особи дати звіт про свої неправомірні діяння у сфері відносин державної митної справи; 2) обов'язок понести покарання у вигляді адміністративного стягнення. Перше, на їх думку, означає, що адміністративна відповідальність пов'язана з поверненням до минулого, з обов'язком відзвітуватися за минулу поведінку й пояснити митному органу причини невиконання норм митного законодавства. Друге означає, що за порушення митних правил особа зобов'язана понести передбачене законом покарання у вигляді адміністративного стягнення, тобто підлягає певним обмеженням у межах санкцій митного законодавства [10].

Визначення понять «адміністративна відповідальність» та «адміністративна відповідальність за порушення митних правил» були предметом дослідження багатьох вчених,

основні напрацювання яких ми розглянули вище. На жаль, цього не можна сказати про визначення поняття «адміністративна відповідальність за переміщення через митний кордон України товарів із порушенням прав інтелектуальної власності».

Вперше в українській адміністративно-правовій науці правознавець В.А. Свирида, розглядаючи адміністративну відповідальність за переміщення через митний кордон України товарів із порушенням прав інтелектуальної власності як результат контрольної діяльності органів, що здійснюють державну митну справу в Україні, дав визначення терміну «адміністративна відповідальність за переміщення товарів через митний кордон України з порушенням прав інтелектуальної власності». На його думку, це особливий різновид адміністративної відповідальності, який є результатом проведення митного контролю товарів, що містять об'єкти права інтелектуальної власності, та виявлення товарів, що переміщувалися через митний кордон України з порушенням прав інтелектуальної власності і застосування органами, що здійснюють державну митну справу в Україні, до осіб, які вчинили таке правопорушення, визначених МКУ адміністративних санкцій [8, с. 175–198].

Проаналізувавши різні варіанти класифікації ознак адміністративної відповідальності за порушення митних правил таких вчених, як В.В. Ченцова, В.В. Сидоренка і К.І. Садікової, які відповідальність характеризують загальними ознаками, притаманними юридичній відповідальності взагалі, та І.Г. Бережнюка, який для більш глибокого розуміння змісту адміністративної відповідальності за порушення митних правил виділяє її загальні та специфічні ознаки, слід виділити наступні ознаки адміністративної відповідальності за порушення митних правил за переміщення товарів через митний кордон України з порушенням прав інтелектуальної власності [3, с. 210–212; 11, с. 116; 7, с. 256–258]. А саме: 1) настає лише за здійснене правопорушення за ст. 476 МКУ за наявності юридичного складу правопорушення і є наслідком винного протиправного діяння; 2) виражається в обов'язку особи зазнати певних обмежень за свою вину через накладання адміністративних стягнень, таких як штраф та конфіскація товарів, які визначені ст. 476 МКУ; 3) застосовується в ході правозастосовчої діяльності стосовно сприяння захисту прав інтелектуальної власності за умов дотримання визначеного процедурно-процесуального порядку і форм, встановлених МКУ, КУпАП, Кодексом адміністративного судочинства України та іншим законодавством; 4) правом притягнення до відповідальності наділені органи доходів і зборів та суди (судді); 5) є засобом охорони встановленого державою порядку; 6) рівність правопорушників митних правил перед законом, незалежно від статі, раси, національності, походження, соціального чи майнового стану, місця проживання, переконань тощо.

Правознавець О.Ф. Скакун визначає підстави юридичної відповідальності як сукупність обставин, наявність яких робить юридичну відповідальність можливою та повинною. Відсутність сукупності таких обставин виключає її. Виходячи з визначення поняття підстав юридичної відповідальності, розрізняють підстави притягнення до юридичної відповідальності та підстави настання юридичної відповідальності. Відмінність їх полягає в тому, що підстави притягнення до юридичної відповідальності – це сукупність обставин, наявність яких робить юридичну відповідальність можливою, а підстави настання юридичної відповідальності – це сукупність обставин, наявність яких робить юридичну відповідальність повинною [9, с. 439–441].

Варто зазначити, що порушення митних правил не приводить до автоматично настання відповідальності, а служить лише підставою для притягнення до неї. Крім того, притягнення до відповідальності за порушення митних правил не звільняє порушників від обов'язку сплати мита та інших митних платежів. Фактичною підставою притягнення до юридичної відповідальності є склад правопорушення.

Під юридичним складом порушення митних правил розуміють передбачену нормою митного права сукупність найбільш загальних, типових ознак, за наявності яких те чи інше діяння можна вважати порушенням митних правил [10]. Це два елементи, що охарактеризують зовнішню сторону правопорушення: об'єкт, об'єктивна сторона та два елементи, що характеризують внутрішню сторону правопорушення – суб'єкт та суб'єктивна сторона [7, с. 263–266].

Розглянемо більш детально ці елементи особливого виду адміністративного правопорушення за ст. 476 МКУ: 1) об'єктом є суспільні відносини, яким спричиняється шкода правопорушенням. Отже, в рамках ст. 476 МКУ – це права інтелектуальної власності, що охороняються чинним законодавством України та укладеними у встановленому законодавством порядку міжнародними договорами та угодами про захист таких прав; 2) об'єктивна сторона – це система передбачених митно-правовою нормою ознак, що характеризують зовнішню сторону проступку. Тобто в нашому випадку – це порушення законодавства про інтелектуальну власність, вчинене під час переміщення товарів через митний кордон України. Заходи митних органів щодо сприяння захисту прав інтелектуальної власності під час переміщення товарів через митний кордон України врегульовані розділом XIV МКУ; 3) суб'єкт – громадяни, які на момент вчинення такого правопорушення досягли 16-річного віку, і посадові особи підприємств, які вчинили дії, передбачені диспозицією цієї статті [2, ст. 459]; 4) суб'єктивна сторона характеризує внутрішнє (психічне) відношення суб'єкта правопорушення до скоєного ним діяння та його негативних наслідків та включає вину, мотив та мету. Вина у формі умислу, при цьому в правопорушників мають бути намір на його вчинення. Мета – отримання прибутку з операцій (цивільний договір), що в подальшому можуть бути здійснені з такими товарами як на митній території України, так і поза нею [12, с. 249].

Окрім вищеперерахованих елементів юридичного складу правопорушення, І.Г. Бережнюк виділяє додатково предмет адміністративного правопорушення, яким є предмети матеріального світу, з приводу яких виникають суспільні відносини, що охороняються нормами адміністративного права. При порушенні митних правил предметом є товари та транспортні засоби комерційного призначення [7, с. 264]. Отже, предметом правопорушення відповідно до ст. 476 МКУ будуть товари комерційного призначення, що містять об'єкти права інтелектуальної власності.

Розглянувши вищезазначені ознаки адміністративної відповідальності за порушення митних правил за фактом переміщення товарів, що порушують права інтелектуальної власності, можна виділити чотири підстави настання адміністративної відповідальності: 1) нормативна підстава, тобто наявність норми в митному законодавстві (ст. 476 МКУ), що встановлює адміністративну відповідальність та встановлює адміністративні санкції (штраф – 1000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян та конфіскація товару, що переміщуються з порушенням права інтелектуальної власності); 2) фактична підстава – це факт вчинення порушення митних правил під час переміщення товарів через митний кордон із порушенням прав інтелектуальної власності, тобто юридичний склад порушення митних правил: винна особа повинна здійснити ввезення або вивезення на митну територію України товарів із порушенням прав інтелектуальної власності; ввезення або вивезення на митну територію України таких товарів повинно здійснюватися для виробничої або іншої підприємницької діяльності, тобто з комерційною метою, а не для власних потреб; об'єкти права інтелектуальної власності, що містять такі товари, повинні бути чинними та внесеними до митного реєстру об'єктів права інтелектуальної власності; 3) процесуальна підстава – прийнята постанова суду (суддею) щодо накладення адміністративних стягнень на порушника за ст. 476 МКУ; 4) відсутність підстав для звільнення від відповідальності [9, с. 439–441].

Висновки. Отже, передбачена адміністративна відповідальність за порушення митних правил під час переміщення товарів через митний кордон України з порушенням прав інтелектуальної власності у вигляді штрафу – 17 тис. грн., який нині є несуттєвим інструментом у боротьбі з підробними товарами, та у вигляді конфіскації товару, яку можна застосовувати лише за рішенням суду. Це призводить, у першу чергу, до затягування строків притягнення до адміністративної відповідальності за порушення митних правил, про що свідчить судові справи в Єдиному державному реєстрі судових рішень за період 2011–2016 рр. На нашу думку, притягнення порушників до адміністративної відповідальності повинно базуватися на єдиному законодавчо закріпленому механізмі та стати дієвим інструментом у боротьбі органів доходів та зборів із незаконним переміщенням контрафактних товарів через митний кордон України.

Список використаних джерел:

1. Адміністративні правопорушення в Україні: статистичні бюлетені Державної служби статистики України за 2010–2016 роки.
2. Митний кодекс України: Закон України від 13 березня 2012 року № 4495-VI // Офіційний вісник України. – 2012. – № 32. – 9 с. – Ст. 1175.
3. Митне право України : [навчальний посібник] / [За заг. ред. проф. В.В. Ченцова]. – К., 2007. – 283 с. – С. 201–233.
4. Додін Є.В. Шляхи вдосконалення законодавства про адміністративну відповідальність за порушення митних правил / Є.В. Додін // Актуальні проблеми держави і права. – 2007. – Вип. 35. – С. 328–333.
5. Кодекс Российской Федерации об административных правонарушениях от 30 декабря 2001 года № 195-ФЗ.
6. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07 грудня 1984 року № 8073-X // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1984. – № 51. – Ст. 1122.
7. Актуальні питання теорії та практики митної справи : [монографія] / [за заг. ред. І.Г. Бережнюка]. – Хмельницький : ПП Мельник А.А., 2013. – 428 с.
8. Свирида В.А. Адміністративно-правовий захист інтелектуальної власності органами, що здійснюють державну митну справу в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / В.А. Свирида. – К., 2016. – 225 с.
9. Скакун О.Ф. Теорія держави і права : [підруч.] / [О.Ф. Скакун]. – К. : Алерта ; КНТ ; ЦУЛ, 2009. – 520 с.
10. Кузьменко О.В. Митне право : [мультимед. навч. посіб.] / [О.В. Кузьменко, І.Д. Пастух, В.М. Дорогих та ін.]. – НАВС, 2014.
11. Сидоренко В.В., Садікова К.І. Адміністративна відповідальність за порушення митних правил / В.В. Сидоренко, К.І. Садікова // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – Сер.: Право. – 2014. – Вип. 24, т. 3. – С. 114–118.
12. Науково-практичний коментар до Митного кодексу України : у 3 т. – К. : ДННУ «Акад. фін. управління», 2013 – 422 с. – С. 85–104.

